

УДК: 343.34

[HTTPS://ORCID.ORG/0000-0002-8180-0960](https://orcid.org/0000-0002-8180-0960)**Киренко Сергій Георгійович,***Кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри цивільного та кримінального права**юридичного факультету**Інституту управління, технологій та права**Державного університету інфраструктури та технологій**м. Київ, Україна***Троцький Олег Олегович,***Студент II курсу магістратури юридичного факультету**Інституту управління, технологій та права**Державного університету інфраструктури та технологій**м. Київ, Україна*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У науковій роботі досліджується питання стану і наявної проблематики сучасних аспектів протидії терористичній діяльності у вітчизняній концепції та практиці в контексті повномасштабної агресії російської федерації та терористичної загрози, яку вона несе своєю діяльністю, а саме веденням агресивної терористичної політики. В цій роботі здійснена характеристика сучасних терористичних загроз, проведено аналітику вітчизняної теорії та практики протидії тероризму. В ході дослідження було проаналізовано досвід антитерористичної діяльності за прикладом Ізраїлю з наступним зіставленням до української моделі протидії тероризму. Окремо розглянуто питання національної стійкості в контексті протидії сучасним терористичним загрозам. Також в ході дослідження було винесено рекомендації по оптимізації державної політики у сфері боротьби з терористичними загрозами з урахуванням поточного безпекового становища та повноти нормативного врегулювання поточного питання.

Ключові слова: тероризм, терористична загроза, терористичні методи, безпека, протидія тероризму, терористична організація, міжнародний тероризм, держава-терорист.

Annotation. The scientific work investigates the issue of the condition and existing problems of modern aspects of countering terrorist activity in the domestic concept and practice in the context of the full-scale aggression of the Russian Federation and the terrorist threat that it carries with its activities, namely, conducting an aggressive policy. In this work, I made a feasible characterization of modern terrorist threats, conducted an analysis of the domestic theory and practice of combating terrorism. In the course of the study, the experience of anti-terrorist activity was analyzed using the example of Israel, followed by a comparison with the Ukrainian model of combating terrorism. The issue of national resilience in the context of countering modern terrorist threats is considered separately. Also, in the course of the research, recommendations were made to optimize state policy in the field of combating terrorist threats, taking into account the current security situation and the completeness of the regulatory settlement of the current issue.

Key words: terrorism, terrorist threat, terrorist methods, security, counter-terrorism, terrorist organization, international terrorism, terrorist state.

Постановка проблеми. В науковій роботі досліджена проблематика сучасних аспектів протидії терористичній діяльності в контексті повномасштабної агресії російської федерації та актуальної безпекової обстановки. Терористична загроза, якій протидіє наша держава, досі не зустрічалась в сучасній міжнародній практиці. Складність проблематики спонукає до пошуків нових рішень та напрацювання більш дієвих антитерористичних заходів, як на національному, так і на міжнародному рівнях. Цей процес є складним і вимагає відмови від усталених стереотипних підходів в оцінці суспільної небезпеки тероризму, актуалізує наукові дослідження з цієї проблематики,

що будують фундаментальні основи для протидії тероризму. Варто зазначити, що для України найбільша терористична загроза виникає не з огляду на тенденції розвитку міжнародного тероризму, а через агресивну політику Росії, спрямовану на дестабілізацію і дезінтеграцію нашої держави.

Аналізуючи вітчизняне законодавство у сфері протидії тероризму, ми можемо зазначити, що в Україні, в цілому, існує необхідна законодавча база та умови для забезпечення успішної протидії тероризму. Однак ми маємо концептуально застарілу стратегію протидії, оскільки вона не врегульовує в повній мірі наявну проблематику. Концептуальні засади боротьби з тероризмом в Україні потребують оновлення з огляду на кардинальні зміни у безпековому середовищі й трансформацію характеру терористичної загрози для держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретично-методологічних засад та вивчення сучасних аспектів протидії тероризму висвітлюються у роботах таких вітчизняних науковців, як: Резнікова О.О., Місюра А.О., Дрьомов С.В., Зелений В.В., Войтовський К.Є., Лисиченко Г.В., Забулонов Ю.Л., Паливода В.О., Гусаров С.М., Мальцев М.Є., Білан І.А та інших.

Однак, аналіз праць вітчизняних науковців щодо сучасних аспектів протидії терористичній діяльності свідчить про те, що наявна проблематика питання не була комплексно охоплена. Складність дослідження цього питання полягає безпосередньо у масштабах та динаміці проблематики сучасних аспектів протидії терористичній діяльності в контексті стрімкої глобальної загрози міжнародній безпеці.

Головною метою цієї роботи є формулювання комплексних теоретичних положень щодо сучасних аспектів протидії терористичній діяльності в контексті повномасштабного вторгнення російської федерації з урахуванням поточної безпекової обстановки. Також є необхідним з'ясування проблематики вітчизняної теорії та практики з питання запобігання терористичним загрозам з подальшим висуненням практичних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та рекомендацій стосовно застосування практичних аспектів для більш ефективної боротьби з тероризмом.

Виклад основного матеріалу. Від початку встановлення української незалежності, питання протидії тероризму в Україні не стояло серед ключових проблем держави. Однак усе змінилось з початком агресії з боку російської федерації у 2014 році.

За оцінками фахівців, рівень терористичної загрози у світі постійно зростає [1], при цьому невпинно розширюється географія тероризму, збільшується кількість жертв терористичних актів, діяльність терористичних організацій призводить до зростання відчуття незахищеності та невпевненості серед населення. Протидіяти цій загрозі стає дедалі важче.

Росія, маючи безпосередню причетність до формування та розвитку незаконних збройних формувань на сході нашої країни у вигляді «сепаратистських» рухів, порушила територіальну цілісність нашої держави. «Сепаратистські» організації під патронатом країни-агресора за всіма зовнішніми та внутрішніми характеристиками були та залишаються до сьогодні класичним прототипом багаторівневих терористичних організацій з іноземним фінансуванням. І найчисельніші з таких незаконних збройних формувань були сконцентровані саме на тимчасово непідконтрольних Україні територіях. Проте до повномасштабного вторгнення російська федерація не полишала спроб розвивати їх і далеко за лінією фронту, в інших великих містах України, але вже під виглядом різноманітних «охоронних фірм» та «громадських організацій». Обидві категорії об'єднань мали на меті здійснювати внутрішню дестабілізацію в країні, а також несли потенційну терористичну загрозу. Ці незаконні збройні формування широко використовують терористичну тактику, яка мало чим відрізняється від дій організацій, визнаних терористичними на міжнародному рівні (як «Аль-Каїда» або «Ісламська держава»).

Принципово нових масштабів проблематика набула з моменту повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Починаючи з 24-го лютого 2022 року Росія систематично руйнує українську критичну інфраструктуру, веде обстріли житлових кварталів, захоплює в заручники мирне населення. Вся ця діяльність характеризується не інакше, як «терористична» та наразі відображає реальну державну політику російської федерації. Зокрема, таку риторику і діяльність лобіює вище політичне та військове керівництво рф за згоди переважної більшості населення. Таким чином Росія власною діяльністю самостійно і визначила себе «Державою – терористом». Іноді, навіть, не приховуючи,

трансляючи найяскравіші терористичні тези через власну пропаганду та у промовах вищого керівництва. Відтак, ми можемо констатувати факт відсутності подібного міжнародного досвіду протидії терористичній загрозі континентального масштабу в світовій практиці. Відповідно світовий досвід протидії терористичній діяльності не може повністю охопити проблематику терористичної загрози в Україні. Ми повинні розробити принципово нову систему реагування на терористичну загрозу та протидії їй, опираючись на власний досвід здобутий за час антитерористичної операції, війни та передові світові тенденції.

1. Характеристика терористичних загроз. Перед тим, як розглянути сучасні аспекти протидії терористичній діяльності, варто охарактеризувати найбільш поширені види терористичних загроз і окреслити проблематику, якій протидіє наша держава. У сучасному світі окремі організації, збройні формування, громадяни використовують терористичну діяльність, як тактику для досягнення різних цілей політичного, ідеологічного та іншого характеру. Та доки більшість держав керується першочерговістю безпекових принципів, політикою стримувань та протидії глобальним та локальним терористичним загрозам, інші країни займають позицію кураторів світового тероризму, стаючи спонсорами тероризму в інших країнах для досягнення власних геополітичних, регіональних та внутрішньодержавних цілей.

Говорячи про класифікацію сучасних терористичних загроз, істотна складність, різноманіття форм, політичні протиріччя при його оцінюванні визначають і відсутність єдиного підходу до визначення видів тероризму. Закордонні й вітчизняні філософи, політологи, історики, юристи систематизують і класифікують тероризм, пропонуючи специфічні критерії класифікації, відображаючи при цьому багатовимірність і складність цього явища.

Виходячи з сучасних аспектів аналізу терористичних загроз сьогодення, у цій необхідно виділити наступні категорії класифікації тероризму: на ідеологічній основі, за територією вчинення, за засобами вчинення.

Класифікація тероризму на ідеологічній основі:

– політичний тероризм, який спрямований на зміну економічного чи політичного ладу власної країни. Основною причиною, що породжує його, є соціально-політичні конфлікти та, як наслідок, може супроводжуватись насильницькою зміною державних режимів;

– націонал-тероризм; проявляється у шовіністичних поглядах та ідеях, що ґрунтуються на репресивних заходах щодо представників інших націй і здійснюється за етнічною ознакою. Супроводжується знищенням їх культури, ідентичності, захопленням майна та землі;

– релігійний тероризм, спрямований на насильницьке утвердження однієї віри шляхом терористичних методів та може супроводжуватись утвердженням релігійної влади. Може мати прояв у вигляді несистематичних, поодиноких сект, а також може бути розповсюдженим явищем у окремих течіях популярних релігій;

– кримінальний тероризм характеризується використанням терористичної методології для отримання матеріальних ресурсів, захоплення підприємств, ліквідації конкурентів та противників. У нашій державі кримінальний тероризм був поширеним у часи 90-х років, під час глобальних державних перетворень.

За територією вчинення тероризм класифікують на внутрішній і міжнародний:

– внутрішній тероризм визначається як вчинення насильства громадянами конкретної держави на своїй території;

– міжнародний тероризм визначається як вчинення насильства, терористичних актів однією державою проти іншої.

За засобами вчинення терористичних дій, тероризм класифікують: як «класичний», тобто із застосуванням звичайних засобів ураження, зокрема, вибухівки; економічний і технологічний, до якого належать ядерний, хімічний, бактеріологічний, екологічний, кібернетичний, інформаційний та ін. Значні ризики пов'язані з використанням зброї масового ураження (ядерної, хімічної, бактеріологічної). Водночас існуючі міжнародні угоди про нерозповсюдження ядерної зброї, заборону застосування хімічних отруйних речовин спрямовані насамперед на державні суб'єкти [2].

Слід підкреслити, що наразі загроза терористичних актів на об'єктах пошкодження яких несе загрозу державного або навіть міжнародного масштабу є на критичному рівні за рахунок ведення терористичної політики російською федерацією. Наслідки від терористичних дій при руйнуванні гідротехнічних споруд, хімічних підприємств, об'єктів ядерно-паливного циклу, можуть мати масштаби регіональної і навіть континентальної катастрофи. Руйнування систем управління, енергозабезпечення, водопостачання та зв'язку великих міст здатне паралізувати його життєзабезпечення і призвести до масової паніки, економічних втрат, загибелі населення. Промислово розвинені регіони з високою щільністю населення найуразливіші до дії руйнівних чинників техногенної природи.

Найбільш абсурдним є те, що дефініція «технологічний» тероризм отримала правове визначення у Договорі Співдружності Незалежних Держав у боротьбі з тероризмом. Нагадаємо, членство у цій міжнародній організації, зокрема, має Росія. Під технологічним тероризмом у договорі організації розуміють дві групи злочинів терористичного характеру:

- по-перше, це дії, скоєні із застосуванням нових технічних засобів (хімічних, біологічних, ядерних, радіаційних);

- по-друге, це дії, спрямовані проти особливо небезпечних об'єктів та об'єктів життєзабезпечення, руйнування яких призводить до тяжких наслідків, які супроводжуються масовою загибеллю населення і забрудненням територій.

У широкому розумінні технологічний тероризм можна визначити як сукупність інноваційних способів здійснення терористичних дій (до яких сьогодні можна віднести космічний та ін.) або використання терористичних методів направлених на ураження об'єктів, що можуть призвести до техногенної або екологічної катастрофи. Характерними особливостями технологічного тероризму є:

- масштабність як щодо кількості жертв, так і обсягу матеріальних збитків;
- поєднання з надзвичайними ситуаціями техногенного характеру;
- синергічність – дії технологічного тероризму можуть призвести до послідовності інших негативних наслідків;
- мультиплікативний, деструктивний вплив (прямий чи опосередкований) на ті сфери, проти яких безпосередньо вони не були спрямовані.

Необхідно підкреслити – наразі терористи вдаються до найжорсткіших методів, що здатні спричинити масові ураження населення, завдати значних екологічних чи економічних збитків, для досягнення власних цілей.

Така класифікація нового, сучасного тероризму є достатньо умовна, а перелік не є вичерпним. Однак він дозволяє промаркувати найбільш активні терористичні загрози та більш точно визначити, їх як на державному, так і на міжнародному рівнях.

Наразі можна констатувати: в Україні ми маємо таку критичну терористичну загрозу, яка вже вийшла за межі державного кордону. У зв'язку із застосуванням всієї повноти терористичних методів російською федерацією, ми отримуємо не лише руйнування критичної інфраструктури, незліченні людські жертви та катастрофічні екологічні наслідки на території України. А просто зараз ми бачимо результат терористичних дій у вигляді перебоїв електропостачання в Молдові, або навіть людських жертв в Польщі. Таким чином терористичну загрозу в Україні більш чітко можна визначити за допомогою Закону України «Про боротьбу з тероризмом», а саме загроза «держави-терориста», як акт міжнародного тероризму.

Держава-терорист – держава, яка відкрито, з використанням власних збройних сил, інших збройних формувань, або приховано, з використанням збройних формувань, що діють від імені та (або) в інтересах такої держави, вчиняє терористичні акти, акти міжнародного тероризму [3].

Загроза такого масштабу, якій ми протидіємо, досі не зустрічалась в сучасній міжнародній практиці. Тому нові тенденції у розвитку міжнародного тероризму створюють додаткові виклики для національної і міжнародної безпеки та потребують належного реагування. З огляду на це, заходи з удосконалення антитерористичної політики і боротьби з тероризмом як на національному, так і на міжнародному рівнях

повинні мати перманентний характер. Наразі зусилля багатьох країн спрямовані на посилення захисту від терористичної загрози і сприяння нашій боротьбі з «державою-терористом».

Аналіз антитерористичної діяльності міжнародних і регіональних організацій, а також державної політики низки країн світу дозволяє виокремити актуальні тенденції протидії тероризму [4, с. 12]:

- посилення міжнародної взаємодії і обміну інформацією між країнами з питань боротьби з тероризмом;
- посилення взаємодії та обміну інформацією з питань протидії тероризму між уповноваженими органами на національному рівні;
- посилення профілактики тероризму, у т.ч. протидія радикалізації;
- використання державними органами нових технологій боротьби з тероризмом;
- посилення боротьби з фінансуванням тероризму;
- посилення контролю за міграційними процесами;
- вдосконалення національного законодавства з питань протидії тероризму, надання додаткових повноважень правоохоронним органам і спеціальним службам.

2. Ізраїльська модель протидії тероризму. Говорячи про використання закордонного досвіду протидії терористичним загрозам, окремої уваги заслуговує така країна, як Ізраїль – держава, що протидіє терористичним проявам від самого початку свого заснування. Ізраїль напрацював ефективну, багаторівневу систему боротьби з тероризмом та набув великого практичного досвіду в реалізації антитерористичних заходів.

Основною перевагою силових структур Ізраїлю вважається широка довіра до них населення, високий рівень професійної підготовки їх співробітників та розгалужена мережа інформаторів [5]. Крім того, більшість ізраїльських громадян є підготовленими до надзвичайних ситуацій. У разі необхідності, до терориста в момент вчинення терористичного акту мають право на застосування зброї на рівні з силовиками. Зокрема, на законних правах громадяни володіють зброєю (хоча загалом ізраїльське законодавство щодо застосування зброї є достатньо суворим). Поєднання зусиль органів державної влади і суспільства, а також окремих громадян у боротьбі з тероризмом є досить ефективним елементом системи протидії цьому небезпечному явищу.

Основними суб'єктами протидії тероризму в Ізраїлі є високопрофесійні спецслужби («Моссад» і «Шабак» з їх розгалуженою агентурною мережею), спецназ поліції та спеціальні армійські підрозділи. У поліції Ізраїлю, згідно з даними Центрального бюро статистики країни, служить понад 30 тисяч осіб (при населенні у 9,3 млн жителів). Це один із найнижчих у світі показників кількості поліцейських на 100 тис. жителів. Особливо, для країни з високою терористичною загрозою. Крім цього, існує ще й організація добровільних помічників поліції «Мішмар Езрахі» (у перекладі – «Цивільна гвардія»), що сьогодні налічує 35 тисяч членів і є прикладом тісної співпраці між правоохоронцями та суспільством у спільній боротьбі за посилення внутрішньої безпеки. Варто зазначити «Мішмар Езрахі» була створена у 1974 р. після серії кривавих терористичних актів. У 2002 р. кількість добровольців досягла максимуму і становила 70 тисяч осіб, які безпосередньо допомагали силам поліції в усіх сферах її діяльності.

Поліцейські волонтери в Ізраїлі одягнені у відомчу уніформу (тільки з відповідною позначкою на поліцейському значку), наділені такими ж повноваженнями, як і співробітники поліції та спеціальну підготовку отримують за тією ж програмою (що є специфічним ізраїльським явищем). Навчання члени організації поєднують з основною роботою. Кожен волонтер повинен проводити на службі не менше восьми годин на місяць. Бути членом «Мішмар Езрахі» в Ізраїлі - дуже почесно, і у суспільстві ці люди користуються повагою [6, с. 11].

Добровольці діють за територіальною ознакою (в основному, за місцем проживання) і зосереджуються на запобіганні терористичним проявам та іншим правопорушенням у навчальних закладах та громадському транспорті. Ця робота організована за допомогою піших і автомобільних патрулів, встановлення КПП і фізичної охорони масових заходів [7]. В Україні, ці функції покладені на ряд громадських формувань з охорони державного кордону та громадського порядку та Сили територіальної оборони Збройних сил України.

У структурі Центрального апарату поліції Ізраїлю створене окреме управління «Поліція і громада», яке займається організацією діяльності добровільних помічників поліції.

Завданнями управління є:

- збереження і розширення мережі добровільних помічників поліції;
- підвищення їх кваліфікації;
- пропаганда, агітація і поширення передового досвіду роботи помічників поліції.

Функції управління:

- розробка політики та процедур у сфері використання добровільних помічників поліції;
- організація взаємодії регіональних поліцейських сил і служб з добровільними помічниками поліції;
- контроль і моніторинг підготовки добровільних помічників поліції;
- розробка нових способів використання добровільних помічників поліції;
- висвітлення діяльності добровільних помічників поліції;
- пошук і підготовка добровільних помічників поліції на професійному рівні (патруль, детективна робота, молодіжна злочинність);
- розробка бюджетів для здійснення роботи добровільних помічників поліції, в тому числі із залученням місцевих органів влади [8].

Консолідація суспільства в умовах терористичної загрози, яка вважається однією з основних загроз національній безпеці, значною мірою сприяє неприйняттю тероризму, як засобу досягнення політичних цілей. За час існування Держави Ізраїль там сформувалася так звана культура безпеки - спосіб оптимальної взаємодії елементів політичної системи з питань забезпечення безпеки. У рамках цієї культури ізраїльтяни, як правило, адекватно реагують на проведення заходів щодо запобігання терористичній загрозі: ретельні і численні перевірки при відвідуванні державних установ і місць громадського користування, ускладнення в дорожньому русі, викликані перевіркою підозрілих автомобілів тощо.

Факторами, які позитивно впливають на ефективність функціонування протидії тероризму в Ізраїлі, є такі властиві силовим структурам ознаки, як низька корумпованість співробітників, їх високий професіоналізм, допустима відкритість при взаємодії зі ЗМІ та неурядовими організаціями. Адекватна реакція на критику з боку громадянського суспільства на адресу уповноважених органів дозволяє коригувати їх діяльність відповідно до потреб. У результаті – навіть помилки, що періодично мають місце в діях співробітників силових структур, не знижують рівня підтримки та довіри до них з боку суспільства. Проявом такої довіри є, зокрема, різні форми співпраці населення з правоохоронними органами, зокрема, інформування пересічними громадянами останніх про підозрілі предмети, осіб тощо.

Слід зазначити ще одне специфічне ізраїльське явище: забезпечення високої ефективності діяльності спецслужб відбувалося і за відсутності законодавчого закріплення їх повноважень на ведення контртерористичної діяльності. Наприклад, закон «Про Службу загальної безпеки» («Шабак» – один з основних органів, які ведуть боротьбу з тероризмом) був прийнятий лише у 2002 р [9].

В Ізраїлі відповідальність за освіту громадян у сфері терористичної загрози беруть на себе переважно неурядові організації. Міжнародний інститут з протидії тероризму – ізраїльська громадська організація, метою якої є надання докладної інформації громадянам країни щодо історії тероризму, поточної ситуації, рівня загрози, методики протидії та рішень, що приймаються на державному рівні. Спеціальне методичне видання «Все, що потрібно знати про тероризм», підготовлене цією організацією, не лише привертає увагу до проблематики та спонукає громадянськість сприяти владі у її вирішенні, але й уніфікує уявлення громадянськості про причини, особливості та наслідки тероризму в Ізраїлі, що безперечно сприяє консолідації. Інститут співпрацює з Міжнародним академічним співтовариством з протидії тероризму. У його рамках здійснюється спільна робота ізраїльських і запрошених світових експертів щодо питань розробки нових механізмів протидії терористичній загрозі, пошуку шляхів взаємодії між владою і громадянами.

У цілому, діяльності зазначених ізраїльських громадських організацій притаманний пропагандистський характер. Серед іншого вони всіляко прагнуть донести до аудиторії ідею про неприпустимість пособництва терористам, а також про катастрофічну загрозу «громадянської халатності» – небажання громадян самостійно турбуватися про свою безпеку і безпеку всього суспільства [10].

Також в інтересах підвищення ефективності антитерористичної діяльності в Ізраїлі допускається вжиття уповноваженими органами і особами заходів, що не завжди відповідають загальноприйнятим, міжнародним нормам права:

- фізичне знищення лідерів терористичних організацій;
- використання спеціальних методів дізнання (тортур) щодо осіб, причетних до тероризму;
- застосування репресивних заходів щодо родичів терористів та пов'язаних з ними осіб.

Використання репресивних заходів стосовно родичів осіб, причетних до терористичної діяльності, залежно від особливостей національної нормативно-правової бази може бути визнано як законним, так і незаконним. До прикладу, ізраїльське «Положення про оборону (надзвичайний період)» надає уповноваженим органам право руйнувати будинки родичів осіб, причетних до терористичної діяльності.

Варто зазначити, що «радикальна політика протидії тероризму» є доволі спекулятивним питанням у світовій правовій думці, але не дивлячись на всю складність та неоднозначність зазначених методів, іноді вони виступають «крайньою необхідністю», аби відвернути значно більшу загрозу. Особливо актуальною дана модель є в реаліях повномасштабної війни в Україні, коли ліквідація окремих злочинних суб'єктів може прямо і безпосередньо впливати як на ситуацію на лінії фронту, так і на збереження безлічі життів цивільного населення далеко за її межею.

Політика протидії тероризму за Ізраїльською моделлю, на думку автора, є найбільш ефективною та наближеною до проблематики України. З одного боку: постійно діюча масована загроза, стрімка динаміка, складність прогнозування розвитку подій та ризику ескалації. З іншого: довіра до суб'єктів протидії тероризму, консолідація і залучення населення до протидії тероризму та довіра громадян вищому політичному керівництву.

Ми можемо зазначити, що Україна відповідає багатьом сучасним тенденціям протидії тероризму, а в деяких аспектах навіть випереджає своїх західних союзників за рахунок оперативного реагування на загрози із використанням сучасних технологій. Прикладом оперативності та сучасних технологій, ми можемо зазначити використання «чат-ботів» у соціальних мережах для швидкого інформування правоохоронних органів про можливі терористичні загрози, а також розробку програмного забезпечення для комунікації та залучення громадян до протидії тероризму «eВорог», «eППО».

3. Система протидії тероризму в Україні та її нормативне закріплення. Одним із пріоритетних напрямів діяльності держави з організації ефективної протидії тероризму є створення та подальше удосконалення стійкої нормативної бази у сфері протидії тероризму, яка повною мірою буде враховувати всю багатоаспектність сучасних загроз та створювати надійне підґрунтя для забезпечення безпеки всіх осіб, які перебувають на території України.

Наша держава багато зробила для досягнення зазначеної мети та створення необхідних законодавчих умов для ефективної протидії тероризму на національному та міжнародному рівнях. Таким чином було ратифіковано низку основоположних міжнародно-правових документів щодо протидії тероризму:

- Конвенцію про злочини та деякі інші акти, які вчиняються на борту повітряних суден (1963 р.);
- Конвенцію про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (1970 р.);
- Конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (1971 р.);
- Конвенцію про попередження та покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом (1973 р.);
- Міжнародну конвенцію про боротьбу з захопленням заручників (1979 р.);
- Конвенцію про фізичний захист ядерного матеріалу (1980 р.);

- Конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства (1988 р.);
- Декларацію ООН про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму (1994 р.);
- Міжнародну конвенцію про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997 р.);
- Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.) та ін.

Говорячи, про антитерористичну спрямованість міжнародного права, не потрібно нехтувати можливостями міжнародного гуманітарного права у боротьбі з тероризмом. Зокрема, у Женевських конвенціях і Додаткових протоколах до них декілька разів згадуються поняття «терор» і «тероризм». В обох Додаткових протоколах говориться, що «цивільне населення як таке, а також окремі цивільні особи не повинні бути об'єктом нападів. Забороняються акти насильства чи погрози насильством, основною ціллю котрих є тероризувати цивільне населення» (ст. 51.2 Додатковий протокол I, ст. 13.2 Додатковий протокол II), проте у будь-якому випадку, міжнародне гуманітарне право також не дає нам визначення «тероризму» [11].

Ратифікувавши ці міжнародно-правові документи, Україна взяла на себе зобов'язання перед ООН, іншими міжнародними організаціями, що здійснюють боротьбу з тероризмом, забезпечити імплементацію світових стандартів безпеки, а також комплексне та збалансоване впровадження всіх компонентів Глобальної контр терористичної стратегії ООН. Мова йде, перш за все, про заходи з усунення причин і умов, що сприяють поширенню тероризму, а також забезпечення при цьому захисту прав і свобод людини.

Одним із основоположних кроків у цьому напрямку можна вважати ухвалення Верховною Радою України 20 березня 2003 р. базового нормативно-правового акту – Закону України «Про боротьбу з тероризмом». Саме цей Закон містить визначення поняття «тероризм», під яким розуміється суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей, або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей. Крім того, Законом визначені правові засади протидії тероризму, основні принципи цієї діяльності, систему суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, а також забезпечують формування та реалізують державну політику у цій сфері суспільних відносин [12].

Законом України «Про боротьбу з тероризмом», зокрема, встановлено, що головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю є Служба безпеки України. Іншими суб'єктами, які у межах своєї компетенції здійснюють боротьбу з тероризмом, є: Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція, Міністерство оборони України, центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, Управління державної охорони України, а також центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи. До участі у здійсненні заходів, пов'язаних з попередженням, виявленням і припиненням терористичної діяльності, можуть залучатися у разі необхідності центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадові особи, а також громадяни за їх згодою.

Варто зазначити, що Закон не відносить до суб'єктів боротьби з тероризмом Національну гвардію України, хоча у її профільному законі передбачена функція участі у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної діяльності [13]. Нині під час повномасштабної війни Національна гвардія України приймає безпосередню участь у активних бойових діях, а також забезпечує захист низки важливих державних об'єктів, у т. ч. від терористичних посягань. Очевидно, що норми зазначених законів мають бути приведені у відповідність в першу чергу до реалій сьогодення, а Національна гвардія України включена до переліку суб'єктів боротьби з тероризмом відповідно до її фактичних функцій.

Серед нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері протидії тероризму, одне з чільних місць посідає Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 р. Цей Закон ухвалено з метою забезпечення захисту прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави, забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також формування загальнодержавної багатоджерельної аналітичної бази даних для надання правоохоронним органам України та іноземних держав можливості виявляти, перевіряти і розслідувати злочини, пов'язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями [14].

Законом передбачено умови та порядок «заморожування» активів міжнародних терористичних угруповань і осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності, а також конфіскації таких активів. На думку автора, така методика дозволяє віднести такі заходи до переліку найбільш ефективних засобів протидії міжнародному тероризму. Таким чином ведеться боротьба безпосередньо з джерелом міжнародного тероризму, а не його симптоматичними проявами або наслідками.

Закон України «Про боротьбу з тероризмом» визначає, що терористична діяльність охоплює:

- планування, організацію, підготовку та вчинення терористичних актів;
- підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях;
- організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах;
- вербування, озброєння, підготовку та використання терористів;
- пропаганду і поширення ідеології тероризму;
- фінансування та інше сприяння тероризму.

Статтями 23, 24, 25 цього Закону встановлено, що особи, винні у здійсненні терористичної діяльності, несуть кримінальну відповідальність у порядку, передбаченому законом. Тож, у Кримінальному кодексі України міститься низка кримінально-правових норм, якими передбачено й покарання:

- за терористичний акт (стаття 258);
- втягнення у вчинення терористичного акту (стаття 258–1);
- публічні заклики до вчинення терористичного акту (стаття 258–2);
- створення терористичної групи чи терористичної організації (стаття 258–3);
- сприяння вчиненню терористичного акту (стаття 258–4);
- фінансування тероризму (стаття 258–5);
- вчинення інших діянь, які мають ознаки тероризму: посягання на життя державного чи громадського діяча (стаття 112), диверсія (стаття 113), захоплення заручників (стаття 147), створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (стаття 260), посягання на життя представника іноземної держави (стаття 443), злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (стаття 444).

Система протидії тероризму в Україні, в багатьох аспектах не лише відповідає стандартам розвинених країн, а й у окремих категоріях випереджає їх, враховуючи масштаби та динаміку загроз, які постають перед нашою державою. Від початку повномасштабного вторгнення до профільних нормативно-правових актів внесена низка змін, якими були врегульовані окремі проблемні питання у сфері боротьби з цим небезпечним явищем.

Водночас нові виклики і загрози, що постали перед нашою державою, свідчать про необхідність подальшого удосконалення державної системи протидії тероризму за такими напрямками:

- оновлення концептуальних засад;
- уточнення профільної нормативно-правової бази (у т. ч. щодо визначення окремих термінів, процедур тощо);

– удосконалення організаційного забезпечення (у т. ч. порядку взаємодії сил і засобів, інформаційного забезпечення, взаємодії з громадянами і суспільством тощо).

Нині в Україні діє Концепція боротьби з тероризмом, ухвалена Указом Президента України від 5 березня 2019 р. № 53/2019, відповідно до якої основну загрозу для України становить агресивна політика Російської Федерації, спрямована на дестабілізацію ситуації в державі, в тому числі шляхом інспірування сепаратистських проявів і всебічної підтримки диверсійно-терористичної діяльності маріонеткових, квазидержавних утворень на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях [15].

Варто зазначити, що Концепція відіграла важливу роль у формуванні основ відповідної державної системи, визначивши принципи її організації, принципово важливі напрями її функціонування. Проте з часу схвалення цього документа відбулися суттєві зміни у безпековому середовищі України і чинна концепція не спроможна охопити наявну проблематику боротьби з тероризмом, яка стоїть перед нашою державою.

Наразі постала потреба у розробленні нового документа, який становитиме основу державної політики у сфері протидії тероризму на найближчі роки – Стратегії протидії тероризму в Україні, яка має враховувати найкращі світові практики, досвід проведення АТО та повномасштабну війну в Україні.

З огляду на світовий досвід, провідні країни періодично оновлюють свої стратегії боротьби з тероризмом у встановлені терміни або залежно від змін безпекової ситуації [16, с. 72]. А як ми можемо бачити, з моменту повномасштабного вторгнення, характер та масштаб терористичної загрози є каталізатором для глобального перегляду чинної стратегії протидії тероризму в Україні відповідно до існуючих викликів.

Зважаючи на особливості підготовки відповідних документів та завдань, що постали нині перед Україною в реаліях повномасштабного вторгнення, доцільно розробити проект Стратегії протидії тероризму в Україні, яка визначатиме, зокрема:

- характер та динаміку терористичної загрози для України;
- цілі та структуру державної політики у сфері протидії тероризму;
- план який передбачає шляхи реалізації визначених цілей, виходячи з викликів та наявної ситуації в Україні;
- обсяг та джерела фінансування заходів у рамках визначеної Стратегії.

Варто зазначити, що всі ці складові чинники повинні передбачати різні варіанти розвитку потенційних терористичних загроз та ризиків з оперативним реагуванням до викликів які можуть виникати. Відповідно повинна бути максимальна оперативність держави без втрати структурності та контролю діяльності суб'єктів протидії тероризму.

Пріоритетами державної політики у сфері протидії тероризму доцільно виділити:

- усунення загроз життю і безпеці громадян, інтересам суспільства та держави, що виникли внаслідок повномасштабної агресії РФ проти України;
- захист та забезпечення безперебійного функціонування усіх елементів критичної інфраструктури;
- створення і підтримання необхідного рівня антитерористичної захищеності після повернення під контроль тимчасово окупованих територій України;
- підвищення ефективності діяльності єдиної державної системи запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків.

Серед актуальних завдань у сфері удосконалення державної системи протидії тероризму в Україні слід зазначити, зокрема, такі:

- детальний опис порядку взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом відповідно до поточної обстановки;
- удосконалення порядку взаємодії держави з громадянами та суспільством у ході реалізації основних завдань державної політики у відповідній сфері (у т. ч. забезпечення інформованості та методів інформування суспільства про небезпеку, масштаби тероризму, порядок дій у разі терористичної атаки, а також активне залучення громадян до участі у протидії тероризму тощо);

– удосконалення порядку інформаційного і наукового забезпечення діяльності державних органів, залучених до боротьби з тероризмом;

– з'ясування чітких напрямів активізації міжнародного співробітництва у відповідній сфері.

З метою належного фінансового забезпечення реалізації заходів Стратегії та з огляду на підвищену актуальність проблеми, може бути запропоновано ухвалення Державної цільової програми боротьби з тероризмом, якою можна було б визначити державного замовника, обсяги фінансового і матеріально-технічного забезпечення виконання конкретних заходів протидії терористичним загрозам.

Підбиваючи підсумки з аналізу вітчизняного законодавчого підґрунтя, можна зробити висновки, що в Україні, в цілому, існує необхідна законодавча база та умови для забезпечення успішної протидії тероризму. Однак ми маємо концептуально застарілу стратегію протидії тероризму, оскільки вона не врегульовує в повній мірі наявну проблематику. Втім не дивлячись на досконале нормативне закріплення, сьогодні найбільшою перевагою України перед існуючими викликами, є сучасний та, часом, експериментальний підхід до вирішення терористичного питання й висока вмотивованість на тлі необхідності мінімізації гострих ризиків.

4. Національна стійкість. В умовах повномасштабної війни особливого значення набуває питання щодо належного забезпечення національної стійкості у контексті широкого спектра проблематики і викликів. У світі існують різні визначення поняття про «стійкість», яке помітно трансформувалося у часі та стосовно різних об'єктів [17]. Проте ключовою ознакою всіх визначень стійкості є здатність системи адаптуватися до загроз і умов, що швидко змінюються.

У цілому держава може вважатися національно стійкою, якщо вона здатна:

– безперервно функціонувати у своєму нормальному режимі та вчасно адаптуватися до умов, що змінюються;

– витримувати неочікувані удари (готуючись до них з припрацюванням можливих та потенційних ризиків);

– відновлюватися після руйнівних наслідків явищ/дій будь-якої природи до бажаної рівноваги за умови збереження безперервності процесу управління, суспільного функціонування (розробка альтернативних варіантів реагування на загрози та оперативна ліквідація їх наслідків).

Виходячи з окреслених категорій, ми можемо констатувати, що наша національна стійкість знаходиться на високому рівні, не дивлячись на масштаб викликів і загроз, які щоденно лише нарощуються (наприклад, регулярні ракетні обстріли всієї території України державою-агресором).

Хоча вплив терористичної загрози, беззаперечно, порушує нормальне функціонування держави та суспільства. Отже, розглядаючи питання національної стійкості у цьому контексті, доцільно аналізувати передусім такі її складники, як стійкість державної системи протидії тероризму, а також стійкість суспільства до цієї загрози.

На думку автора, варто доцільно провести аналіз української національної стійкості у розрізі таких основних категорій:

– надійність (здатність системи передбачати ризики, долати збої у роботі, що виникають унаслідок дії загроз);

– існування резервів або надмірність (наявність у системі додаткових можливостей, які можуть бути задіяні внаслідок виходу з ладу основних, а також альтернативних планів, стратегій розвитку);

– адаптивність (здатність пристосовуватися до кризових умов, можливість трансформувати негативні результати у позитивні, можливість застосування творчих/інноваційних рішень);

– реагування (здатність до швидкої мобілізації зусиль в умовах дії загрози/кризи);

– відновлення (здатність системи забезпечувати виживання, пристосовування до нових обставин, що виникли під руйнівним впливом кризи, еволюція) [18].

Серед чинників, що можуть впливати на забезпечення нашої національної стійкості у системі державного управління, є, зокрема, такі:

– здатність влади здійснювати функцію управління державою;

– взаємовідносини між приватним сектором і владою;

- ефективність та своєчасність імплементації реформ, що проводяться;
- довіра та суспільства до політиків;
- консолідація громадськості;
- ефективність видатків державного бюджету;
- ефективність боротьби з корупцією;
- ефективність надання державою послуг, спрямованих на спрощення ведення бізнесу та підвищення продуктивності праці.

Державна система протидії тероризму в Україні включає всі необхідні для цього елементи:

- національне антитерористичне законодавство;
- суб'єкти боротьби з тероризмом і координуючий орган;
- єдина державна система запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків;
- державна політика у сфері протидії тероризму;
- система прийняття рішень у сфері протидії тероризму.

А надійність цієї системи визначається передусім наявністю відповідного законодавства, яке й встановлює повноваження всіх суб'єктів, залучених до боротьби з тероризмом. Зокрема, порядок їх взаємодії та координації на різних етапах протидії терористичній діяльності, відповідальність сторін за порушення антитерористичного законодавства, контроль і нагляд за законністю здійснення боротьби з тероризмом. Також визначає пріоритети державної політики у відповідній сфері тощо.

Надійність державної системи протидії тероризму забезпечується також за рахунок: готовності сил і засобів різної відомчої належності, що залучаються до проведення антитерористичних заходів; належного рівня захисту та охорони об'єктів можливих терористичних посягань; проведення командно-штабних і тактико-спеціальних навчань і тренувань з антитерористичної тематики; здійснення запобіжних, режимних, організаційних і роз'яснювальних заходів, ефективної координації та міжвідомчої взаємодії, у першу чергу управлінської ланки суб'єктів боротьби з тероризмом тощо [19].

Важливим елементом забезпечення надійності системи є здатність передбачати й оцінювати ризики і загрози, прогнозувати їх характер і можливі масштаби. На це спрямована, зокрема, така діяльність суб'єктів боротьби з тероризмом, як: постійний обмін інформацією; моніторинг загроз вчинення терактів на території України та за кордоном; своєчасне виявлення та усунення причин і умов, що сприяють їх вчиненню; прогнозування ймовірних наслідків таких дій; здійснення постійного контролю за розвитком подій, пов'язаних із загрозою вчинення теракту; проведення узгоджених оперативно-розшукових та інших заходів тощо.

Існування резервів у державній системі протидії тероризму означає, передусім, наявність додаткових ресурсів та альтернативних рішень чи планів, що можуть бути використані за неможливості застосування основних.

Відповідно до законодавства України суб'єкти боротьби з тероризмом мають оцінювати достатність наявних і визначати необхідність залучення додаткових сил і засобів, що можуть залучаються до проведення антитерористичних операцій, забезпечувати їх готовність та належний матеріально-технічний стан. Необхідний кадровий ресурс формується завдяки завчасно підготовленого особового складу суб'єктів боротьби з тероризмом.

Антитерористичним центром при Службі Безпеки України здійснюються завчасні розрахунки сил та засобів, які можуть використовуватись у протидії терористичним проявам. Міжвідомчий характер антитерористичних заходів дозволяє оперативно керувати силами та засобами різних відомств та у разі необхідності (при вирішенні окремих завдань), створюючи нові ресурси для посилення, доповнення або навіть заміни окремих функціональних елементів державної системи протидії тероризму.

Визначення достатніх та резервних сил і засобів для ведення антитерористичної діяльності має відбуватися у рамках комплексного процесу стратегічного планування у секторі безпеки і оборони України.

Ще одним елементом необхідних резервів у контексті забезпечення стійкості держави є наявність альтернативних стратегій (планів) дій. Такий підхід реалізовано, зокрема, у Положенні про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків для суб'єктів боротьби з тероризмом при різних рівнях терористичної загрози. Цим документом визначені різні переліки заходів, яких мають вживати Антитерористичний центр та суб'єкти боротьби з тероризмом у разі встановлення певних рівнів терористичної загрози (можлива загроза, потенційна загроза, імовірна загроза, реальна загроза). Станом на 2022 рік чинне Положення є застарілим і не відповідає викликам, які постали перед нашою державою після повномасштабної агресії російської федерації.

Крім цього, узгоджені плани щодо запобігання терористичним актам та їх припинення мають розробляти як державні органи, представники яких входять до складу міжвідомчої координаційної комісії АТЦ, так і координаційні групи АТЦ при регіональних органах СБУ.

Адаптивність державної системи протидії тероризму має забезпечувати безперервність її функціонування, а також можливість пристосування механізмів її діяльності у нормальному режимі до умов, що швидко змінюються, а також до нової ситуації у разі виникнення неочікуваних проблем, під впливом кризи або руйнівних дій.

У сфері протидії тероризму це досягається, зокрема, за рахунок: розроблення нових методів боротьби з тероризмом; надання координуючим органом методичної допомоги та рекомендацій суб'єктам боротьби з тероризмом; аналізу ефективності заходів з протидії терористичній діяльності; уточнення планів проведення антитерористичних операцій; забезпечення належної міжвідомчої координації і взаємодії; підготовки пропозицій щодо удосконалення антитерористичного законодавства, відповідних стратегічних і програмних документів, системи прийняття рішень тощо.

Важливу роль у забезпеченні адаптивності державної системи протидії тероризму відіграє підготовленість суспільства до дій в умовах терористичної загрози, його довіра до органів державної влади, уповноважених на боротьбу з тероризмом, готовність взаємодіяти з ними. Належна антитерористична культура населення, високий рівень самоорганізації суспільства дозволяють йому відігравати важливу роль у забезпеченні стійкості держави до терористичної загрози, брати на себе додаткові функції сприяння уповноваженим органам у боротьбі з тероризмом та мінімізації наслідків терактів.

Реагування державної системи протидії тероризму передбачає її здатність до швидкої мобілізації зусиль в умовах дій загроз різного рівня та характеру (зокрема, при підвищенні загрози вчинення теракту або як безпосередня реакція на вже вчинений терористичний акт).

Заходи з реагування на терористичну загрозу в Україні визначені Положенням про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків та відповідними планами суб'єктів боротьби з тероризмом. Зокрема, реагування передбачає посилення організаційних, режимних, адміністративних, інформаційних та інших заходів, метою яких є недопущення вчинення терористичного акту, підготовка сил та засобів до проведення антитерористичної операції, припинення терактів та мінімізація їх наслідків.

Очевидно, що відновлення державної системи протидії тероризму можливе у разі, якщо попередні критерії національної стійкості (надійність, існування резервів, реагування, адаптивність) реалізовані на достатньо високому рівні.

З початком повномасштабної агресії російської федерації проти України під впливом низки зовнішніх та внутрішніх негативних чинників вітчизняна система забезпечення національної безпеки перебувала у кризовому стані. Негативну роль безперечно відіграла широко розвинена агентурна мережа ворога, яка проникала практично на всі рівні державного механізму у вигляді проросійських політиків, чиновників, які вели активну пропагандистську діяльність, лобіювали антидержавну політику, політичні, економічні, ідеологічні інтереси ворога. Деякі з цих кадрів агентурної мережі Росії наразі безпосередньо очолюють місцеві окупаційні адміністрації або вчиняють інші колаборантські дії приховано.

Також варто зазначити і про доволі широку агентурну мережу в недержавному секторі. Як приклад ми можемо зазначити різного роду проросійські ЗМІ, які мали за свого кінцевого бенефіціара наближених до російської верхівки людей.

Водночас наявність в Україні повноцінної державної системи протидії тероризму, її здатність до необхідного реагування та наявність у неї резервів навіть в умовах загрози знищення Української держави дозволили нашій країні достатньо ефективно протистояти агресії Росії, вже невід'ємним елементом якої є використання тактики тероризму.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що державна система протидії тероризму в Україні є достатньо стійкою за критеріями надійності, існування резервів, адаптивності, реагування, відновлення. В цілому вона дозволяє передбачати загрози, обмежувати їх вплив, своєчасно реагувати, адаптуватися до змін безпекового середовища, забезпечувати розвиток системи.

Проте слід взяти до уваги, що існує і низка чинників, які можуть здійснювати негативний вплив на стійкість державної системи протидії тероризму:

- політичні впливи на державну систему протидії тероризму;
- недостатність або відсутність координації та міжвідомчої взаємодії;
- недостатня компетентність управлінської ланки суб'єктів боротьби з тероризмом;
- невідповідність особового складу суб'єктів боротьби з тероризмом до виконання завдань на різних етапах боротьби з тероризмом;
- недостатнє матеріально-технічне забезпечення, неефективне використання наявних фінансових та матеріальних ресурсів.

Державна система протидії тероризму може впливати на стійкість суспільства до відповідної загрози. Науковці розглядають стійкість суспільства до терористичної загрози як сукупність його якостей, що знижують вразливість від прямих і непрямих наслідків терактів (фізичних, психологічних, поведінкових, соціальних, політичних та ін.) [20].

- Для оцінювання суспільної стійкості до терористичної загрози пропонуються такі основні критерії:
- відчуття громадськістю усвідомлення поточної обстановки (зменшує страх перед невідомим);
 - відчуття громадськістю контрольованості ситуації (знижує відчуття страху перед загрозою);
 - соціальні ресурси громадськості як відчуття спроможності консолідовано протистояти загрози (знижує відчуття страху і загрози).

На перші два елементи заходи державної політики впливають краще, ніж на третій. Враховуючи, що терористичної загрози не можна уникнути повністю, важливим є її сприйняття суспільством як загрози усвідомленої і контрольованої (навіть якщо це відчуття є ілюзорним). Це знижує рівень страху серед населення, дозволяє уникнути паніки, діяти узгоджено, а також зменшити наслідки терактів, до яких в окремих випадках може належати втрата довіри громадян до інститутів влади, активізація насильства й інших руйнівних процесів у суспільстві.

Слід зауважити, що на формування стійкості суспільства до терористичної загрози можуть також впливати й особливості національного менталітету, загальний рівень освіти населення, рівень життя, поширеність і доступність ЗМІ та інших джерел інформації, соціальні зв'язки, рівень самоорганізації суспільства тощо.

У контексті підвищення стійкості суспільства до терористичної загрози та мінімізації (ліквідації) наслідків терактів важливим завданням держави є постійна робота з населенням з метою формування у суспільстві відчуття захищеності та розуміння порядку дій у випадку підвищення рівня терористичної загрози. За висновками експертів, громадськість готова підтримати посилення заходів контролю і безпеки у випадках страху перед невідомими або неконтрольованими загрозами.

Інформування населення на постійній основі про характер і масштаби небезпеки, рівень терористичної загрози і вчинення терактів, проведення навчань із підготовки населення до дій в умовах таких загроз, формування громадської думки з метою сприяння державній політиці у відповідній сфері і налагодження взаємодії з громадськістю щодо протидії тероризму суттєво підвищують стійкість як суспільства, так і державної системи протидії тероризму.

Окремо слід зауважити, що у сучасному глобалізованому світі терористична загроза часто має міжнародний характер. За таких умов перед національними урядами постає двоєдине завдання: забезпечувати національну безпеку і сприяти розв'язанню глобальної проблеми. Отже, міжнародне співробітництво у сфері протидії тероризму набуває нині особливого значення, у т. ч. у контексті забезпечення національної стійкості.

Висновки: Після огляду вітчизняної концепції та практики протидії тероризму, проаналізувавши сучасні тенденції контртерористичної діяльності ми можемо сформулювати наступні висновки. Терористична загроза, якій ми протидіємо, досі не зустрічалась в сучасній міжнародній практиці. З одного боку високий рівень терористичної загрози з стрімкою динамікою та високою перемінністю, складність прогнозування розвитку подій та ризику ескалації. З іншого боку довіра населення до суб'єктів протидії тероризму, консолідація і залучення громадськості до протидії тероризму.

Складна ситуація, у якій опинилась Україна, спонукає до пошуків нових рішень та напрацювання більш дієвих антитерористичних заходів на національному, регіональному та глобальному рівнях. Цей процес є складним і вимагає відмови від усталених стереотипних підходів в оцінці суспільної небезпеки тероризму, актуалізує наукові дослідження з цієї проблематики, що мають велике значення на перспективу.

Для України найбільша терористична загроза виникає не з огляду на тенденції розвитку міжнародного тероризму, а через агресивну політику Росії, спрямовану на дестабілізацію і дезінтеграцію нашої держави.

Аналізуючи вітчизняне законодавство у сфері протидії тероризму, ми можемо зазначити, що в Україні, в цілому, існує необхідна законодавча база та умови для забезпечення успішної протидії тероризму. Україна створила профільне законодавство, а також єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів і мінімізації їх наслідків, визначила порядок прийняття рішень у відповідній сфері. Це є необхідною основою для забезпечення успішної протидії тероризму. Однак ми маємо концептуально застарілу стратегію протидії, оскільки вона не врегульовує в повній мірі наявну проблематику.

Концептуальні засади боротьби з тероризмом в Україні потребують оновлення з огляду на кардинальні зміни у безпековому середовищі й трансформацію характеру терористичної загрози для України.

Втім не дивлячись на недосконале нормативне закріплення, сьогодні найбільшою перевагою України перед існуючими викликами, є сучасний та, часом, експериментальний підхід до вирішення терористичного питання й висока вмотивованість на тлі необхідності мінімізації гострих ризиків.

Під час удосконалення нормативно-правової бази щодо боротьби з тероризмом в Україні доцільно враховувати як власний, так і світовий досвід у цій сфері, у т. ч. передбачати використання нових технологій і методів антитерористичної діяльності. Виходячи з цього, заходи з удосконалення антитерористичної політики і боротьби з тероризмом як на національному, так і на міжнародному рівнях повинні мати перманентний характер.

Вплив терористичної загрози може порушити нормальне функціонування держави та суспільства. З метою вжиття своєчасних запобіжних заходів необхідно оцінювати стійкість держави і суспільства (як елементів національної стійкості) до відповідної загрози.

Державна система протидії тероризму в Україні є достатньо стійкою за критеріями надійності, існування резервів, адаптивності, реагування, відновлення. Загалом вона дозволяє передбачати загрози, обмежувати їх вплив, своєчасно реагувати, адаптуватися до змін безпекового середовища, забезпечувати розвиток системи.

Також варто зазначити, що у сучасному глобалізованому світі терористична загроза часто має міжнародний характер. За таких умов перед національними урядами постає двоєдине завдання: забезпечувати національну безпеку і сприяти розв'язанню глобальної проблеми. Отже, міжнародне співробітництво у сфері протидії тероризму набуває нині особливого значення, у т. ч. у контексті

забезпечення національної стійкості. Комплексний підхід до проблем протидії тероризму є одним з визначальних факторів успішного протистояння терористичній загрозі.

Література:

1. Аналітична доповідь «Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні». URL : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/aktualniPitannya_press-1c1ef.pdf
2. Лисиченко Г.В., Забулонов Ю.Л., Хміль Г.А. – «Наукова думка» – Посібник: «Природний, техногенний та екологічний ризики: аналіз, оцінка, управління». Київ 2008р. 540с.
3. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25.
4. Резнікова О.О., Місюра А.О., Дрьомов С.В., Войтовський К.Є. – «Національний інститут стратегічних досліджень» – Аналітична доповідь «Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні» Київ 2017р. 60с.
5. Місюра А.О. – «Національний інститут стратегічних досліджень» – Аналітична записка «Іноземний досвід протидії тероризму: висновки для України». 03.02.2017р.
6. Паливода В.О. – Відділ проблем національної безпеки Національний інститут стратегічних досліджень – «Іноземний досвід залучення громадянського суспільства до загальнодержавних систем протидії тероризму». Травень 2018р.
7. Офіційний сайт поліції Ізраїлю. URL : <https://www.police.gov.il/RusArticlePage.aspx?aid=38>
8. Гусаров С.М. Досвід організації роботи поліції Ізраїлю та можливості його застосування в Україні. URL : <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/384>
9. Зелений В.В. Ізраїль: принципи боротьби з тероризмом. URL : <http://naukarus.com/izrail-printsipyborby-s-terrorizmom>
10. Матеріали «круглого столу» «Загальнодержавна система боротьби з тероризмом: проблеми розвитку та правового забезпечення», проведеного в АТЦ при СБУ (м. Київ, 10 вересня 2010 р.).
11. Мальцев М. Є. Протидія тероризму в умовах сучасного міжнародного права. Young Scientist. 2018. № 11. С. 885–888. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/201.pdf>
12. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
13. Закон України «Про Національну гвардію України» від 13 березня 2014 р. № 876-VII (п. 10, ч. 1 ст. 2). URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/876-18/print1443681029133806>
14. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 р. № 1702-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 50–51. – Ст. 2057.
15. Указ Президента України «Про Концепцію боротьби з тероризмом» від 5 березня 2019 р. № 53/2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text>
16. Білан І.А., «Протидія тероризму: досвід ЄС» – Журнал «Інформація і право» – № 2(37)/2021. Київ с. 67-73.
17. Definitions of Community Resilience: An Analysis: A CARRI Report, 2013. Community and Regional Resilience Institute. URL : <http://www.resilientus.org/publications/reports.html>
18. Special Report: Building National Resilience to Global Risks. The Global Risks 2013 report, Eighth Edition / World Economic Forum. – URL : <http://www.weforum.org/>
19. Волинська обласна програма протидії тероризму на 2021–2022 роки. Затверджена рішенням обласної ради 10 грудня 2020 року № 2/13.
20. Pollack Joshua H., Wood Jason D. Enhancing Public Resilience to Mass-Casualty WMD Terrorism in the United States: Definitions, Challenges, and Recommendations. Defense Threat Reduction Agency, Advanced Systems and Concepts Office, Report Number ASCO 2010042, Contract Number DTRA01–03-D-0017–0018. URL : <https://fas.org/irp/agency/dod/dtra/resilience.pdf>